

Persze, szokássá vált, hogy miután új, gregorián naptárunk Szilveszterkor ugrik újabb évszámra, ezért december 31-én teszünk fogadalmakat, hogy így meg úgy, és kívánjuk, hogy legyen az új év ilyen, meg olyan.

Ha azonban változtatni akarunk (netán változni), ahhoz mégiscsak jobb a Születés ünnepe. S nem kell föltétlenül fehér hótakaró, a nagyvárosban behavazott fenyőket is elég ritkán látni, a kicsi, vagy nagyobb templomok harangszava sem mindenüvé jut el a betonrengetegben.

Hacsak mi meg nem kíséreljük meghallani önmagunkban.

Annyi változás vár ránk s annyira várjuk, hogy tavaszodjék. Sőt, a lelkünk mélyén tudjuk, hogy magunknak is változnunk, változtatnunk kell. (Hacsak nem hisszük önmagunkat tökéletesnek - de az már súlyos pszichés zavart jelentene.)

Az ország népe most kissé tépett lélekkel áll a karácsonyfa alá. Tépett lélekkel sokan, családi közösségek is.

Am akármilyen fehér vagy fekete lesz is a meteorológiai értelemben vett időjárás karácsony ünnepén, a lényeg a Születés.

Valamiképpen bele lehet kapaszkodni a betlehemi jászolba, hogy a napforduló alkalmával, a Születés segítségével lelkileg tavaszabbra forduljunk, az egész nemzet, az ország és egyenként mi magunk.

Érdemes megpróbálnunk, elég sok feladat vár ránk.

Tehát legyen boldog karácsonyunk, mindannyiunknak, mert ez a Születés ünnepe, a Bizonyos Reményé, akinek a neve Jézus.

dcs

* * *

Sütő András

Advent a Hargitán

(Részlet)

RÉKA: Uram, aki fent vagy az egekben, tekints le most kegyesen a te szolgáló lányodra. Erős próbára tettél engem, ne vess újabb terhet a megkopott szívemre. Ha csodát tennél is, Uram, tudnod kell, hogy erőnket vesztettük a várakozásban. Elszoktattál minket a jótéteményeidtől, örömmel és bánattal tápláltál mindeddig. Uram, felkészületlenek vagyunk a jóra. Tedd újra képessé a szívünket az örömmel elviselésére.

BÓDI: Elviszed, Uram, rendre mind az élőket, és nagy haragodban megtetézted a büntetést. Nem lehetünk immár együtt a halottainkkal sem. Add vissza bár a halottainkat, Uram, és mi helyetted is feltámasztjuk őket a ragaszkodásunkkal. Az élőket messzire viszed, a holtakat ismeretlenségben tartod, hogy növeld ezzel is a mi magányunkat. Erdeidben meghagyod a fákat egymás mellett, és a csillagaidat sem szórod szerte, hogy ne lássák egymást. Miért éppen a mi gyermekeinket juttatod a szélfúttá bogácsok sorsára? És ha már így jársz el velünk, miért nem hagyod meg nekünk a kiáltás jogát legalább? A kiáltás hangján kellene szólnunk az elveszettekhez, Te pedig a hallgatás parancsával sújtasz bennünket. Fölibénk emeltd a Nagy Romlás hótornyait, hogy alattok a suttogásunk is félelmet keltsen a szívünkben. Azt mondod, Uram: lám, én is egyedül vagyok, mégis be szépen hallgatok. A te hatalmad, Uram, a hallgatás. Miért tévesztetted azt össze a mi kényszerűségünkkel? Szelídítsd meg, Uram, a hótornyaidat! Add vissza nekünk, Uram, a kiáltás jogát, hogy felemelt hangon szólhassunk a mi gyermekeinkhez! Vedd el tőlünk, Uram, a hallgatás kötelességét. A némaság maga is hangosabb és vidámabb nálunknál a mi hegyeink között.

* * *

A Capdebo család rövid története

I. rész

A magyarországi örmények a történelmi kutatás és hagyományok szerint a középkor egyik legnagyobb metropoliszából, ANI-ból származtak. A várost az 1239-i mongol invázió csaknem teljesen elpusztította. A lakosság több irányba menekült. Külföldi szakírók említik, hogy a tömeges elvándorlásban túlnyomórészt a jómódú kereskedők és nemesek vettek részt. A hazai örmények ősei a Kaukázus és Asztrahán közötti Káspi-mélyföldön telepedtek le. Őseink itt a hagyomány szerint egy Unan nevű helységben éltek, családi nevük KRIKOR volt. (Ugyanezen törzsből származnak a Gergelyffy és a báró Kapri családok.)

Néhány évtized után továbbköltöztek a Krimbe, ahol viszonylag nyugodtan éltek és széleskörű kereskedelmi tevékenységet folytattak. Őseink nagyszámú kereskedelmi hajóval rendelkeztek, és élénk export - import üzleteket bonyolítottak le, amiért nagyon megbecsülték őket. A török - tatár háborúskodás miatt hagyták el a Krímet, mert a háború folytán komoly veszteségeik voltak.

Lengyelországba távoztak, ahol nevük BOGDÁN-ra változott (jelentése „Istenadta”.) 40000 örmény telepedett le Lembergben, Krakkóban, Kamenyec Podolskban.

A lengyelországi örmények egy része később Bukovinába és Moldvába költözött, ahol BOTOSANI és SZUCSAVA városokban éltek, zárt egységekben, külön örmény városnegyedekben, az ottani lakossággal vérségileg nem keveredve.

A BOTOSANI-ban eltöltött időkből konkrét adatunk van. Űkanyánk, VERZÁR MÁRIA űkapja VERZÁR LUKÁCS kereskedő 1627 - 1665-ig élt itt. A moldvai fejedelemségben eltöltött 250 esztendő különösen kedvezett az örményeknek. A környező dombvidék legelőin jelentős állattenyésztés folyt és a város már a XV. század végére az északi-déli átmenő áruforgalom gócpontjává fejlődött. Lexikonok kiemelik híres marhakereskedelmét. Elődeink is ebben a szakmában tevékenykedtek. A marhakereskedés ősidőktől fogva megbecsült, nagy kockázattal járó foglalkozás volt, mely alapos szaktudást követelt. Érteni kellett ugyanis nagy állatállományok felneveléséhez, és szállításához.

A Moldvában lakó örmények neve a negyedévezred alatt többnyire latinra, vagy románra változott, és kifejezésre juttatta foglalkozásukat, vagy a helybeli lakosság rájuk illesztett jellemző elnevezéseit, így pl. ISSEKUTZ = Izsákocska, GOVRIK = perec, PATRUBÁN = négy-krajcáros (későbbi nemesi címerükben is négy pénz látható).

Moldvában az örményeket sokáig nagyon megbecsülték, mert gazdag vagyoni helyzetüknél fogva jelentősen hozzájárultak a töröknek fizetendő hadisarchoz. A XVII. század második felében azonban rosszra fordult a helyzet. Korrupt vajdák kerültek uralomra, akik a népet az adók különféle nemével zsarolták. Az üldözésig elfajuló közállapotok miatt az örmények Erdély felé vették útjukat, ahol 1670-ben I. Apafi Mihály fejedelem befogadta őket, és mintegy 5000 örmény családot telepített le. Apafi nemcsak befogadta az örményeket, hanem saját városaik alapítására adott engedélyt, sőt részükre kedvezményeket biztosított. Városaik SZAMOSÚJVÁR és ERZSÉBETVÁROS hamarosan szabad királyi városok lettek.

Kereskedésen kívül tanári, papi, orvosi és katonai pályán is olyan eredményesen tevékenykedtek, hogy már Mária Terézia (1740 - 1780) több örmény családnak nemességet adományozott. A királynő többször fordult kölcsönkért a gazdag örmény városokhoz, amire háborúskodásai idején szüksége volt. Ebből az időből származik az az állítólag megtörtént anekdota, mely az örmények jó kereskedelmi érzéke mellett emberismeretét és előrelátását is bizonyítja.

Mária Teréziának sürgős szüksége volt kölcsönre, így többek között az örményeket is megkereste ezügyben. Az összeg nagy volt, ezért, hogy kedvet csináljon a pénz előteremtéséhez, felajánlotta a Bécsbe érkezett örmény küldöttségnek, válasszanak képtárából megfelelő oltárképet az éppen akkor épülő szamosújvári székesegyház számára. A képet akkor vihetik el, amikor a kölcsön összegét átadják, így szólt a megállapodás. Az örményeknek tetszett az üzlet, és jó ízlésüket bizonyítja, egy Rubens-képet választottak ki, majd hazatértek a kölcsön összegyűjtésére. Néhány hét alatt ez sikerült is, és vitték a pénzt Bécsbe.

Mária Terézia időközben megbánta nagylelkű ajánlatát, sajnálta odaadni a rendkívül értékes képet, ezért másolatot készíttetett udvari festőjével, és azt akarta a küldöttségnek átadni.

Az örmények megnézték a képet, bólogattak, hogy milyen szép, aztán kérték, hogy a megígért eredetit adják át részükre.

A királynő meglepődött: "Ennyire értetek a művészethez?" kérdezte. „Nem, annyira azért nem értünk - vallották be az örmények - de az eredeti képet, azt megjelöltük.,,

A Rubenst végül megkapták, és ez lett a székesegyház oltárképe.

Az erdélyi örmények letelepedésük idején az örmény nem egyesült /keleti/ vallás hívei voltak, de 1690-ben létrejött az egyesülés, elismerték a pápai fennhatóságot, és azóta is „ideiglenesen” az erdélyi római katolikus püspök hatáskörébe tartoznak. Örmény papokat azonban csak a bécsi mechitarista szeminárium magyar növendékeiből nevezhetnek ki és szentelhetnek fel.

A töröktől visszahódított, elnéptelenedett területeken az örmény kereskedők a szántóföldi művelés alá nem vont földeken gulyák legeltetésével és kivitelével foglalkoztak, majd földbérlok, később földbirtokosok lettek. Nemességet szerezve gazdasági súlyuknak és műveltségüknek megfelelő helyet szereztek maguknak a megyei közigazgatásban is.

Családunk erzsébetvárosi életéről sajnos heveset tudunk, csak néhány biztos anyakönyvi adat áll a rendelkezésünkre. Jónás szépapánk és Patrubán Anna szépanyánk 1741-ben, illetve 1742-ben születtek Erzsébetvárosban. Négy fiúgyermekük Jónás, Márton, Ferenc és Gergely is ott jöttek a világra, valamint ükanyánk Verzár Mária (Mónika). Utóbbi 1800-ban ment férjhez Ferenc ükapánkhoz Erzsébetvárosban.

Jónás és fiai folytatták őseik moldvai foglalkozását, a hasznos, nemzetgazdasági tevékenységnek elismert nagybani marhakereskedelmet. Hatalmas kincstári (hadi) szállításokat bonyolítottak le. Mária Terézia idejében sokéves háborúk dúltak, a délvidéken határőrezredek állomásoztak, 1797-ben elkezdődtek a napóleoni háborúk. A hadsereg ellátásához folyamatosan jelentős marhaszállítmányokat kellett biztosítani, melynek lebonyolításában Jónás és fiai az illetékes magyar és osztrák szervek megalapítására vették ki részüket. Enélkül a nemességszerzésre és földbirtok adományozásra nem került volna sor. A megbízások lebonyolítása sok utazással járt, így került a családunk nyugati országrészekkel és osztrák körökkel kapcsolatba.

Foglalkoztak nemesebb fajú lovak tenyésztésével és eladásával is, valamint gabonakereskedelemmel.

A Temesi Bánság első kormányzója a kiváló hadvezér és páratlan szervező, gróf MERCY KLAUDIUS FLORIMUND lett (1666 - 1734), aki a török uralom alatt néptelen pusztasággá vált vidéket sváb és francia bevándorlók letelepítésével, mocsarak lecsapolásával, mértani rendben épített falvakkal valósságot kertté varázsolta. Emlékét MERCYFALVA község örökítette meg. Utazgató elődeink láthatták ennek a vidéknek rohamos fejlődését, s így alakulhatott ki képzeletükben az új BARACZHÁZA felépítésének képe, melyet a későbbiekben példásan meg is valósítottak.

A kialakuló vármegyék városainak, falvainak irányítására a bécsi kamarának nemességre volt szüksége, akiben megbízhatott.

Azokban az időkben, amikor sem telefon, sem rádió nem létezett, közlekedni pedig egyedül a ló segítségével lehetett, helyi vezetőkre volt szükség, akik megfelelő tanultságuk és intelligenciájuk révén képesek voltak az irányításra, önálló döntések hozatalára. Ezt a feladatot a legfelsőbb körök az újonnan kinevezett nemesekre kívánták bízni.

A töröktől visszamaradt területeken hatalmas kincstári birtokok voltak, melyek megművelésre vártak. A kamara ezért meghirdette, a kincstári birtokokból kedvezményesen vásárolhatnak azok, akik keresztényi magatartásuk és a haza szempontjából hasznos tetteikkel kiérdemlik a nemesség elnyerését. Ezt azonban nem volt könnyű megszerezni, mert minden téren alapos vizsgálatnak vetették alá a jelölteket és csak azok nyerhették el a megtisztelő címet, akik minden vonatkozásban megfelelték az erkölcsi és hazafias követelményeknek.

A nemességet igénylőket gyakran egy évtizeden keresztül is megfigyelés alatt tartották (szocialista kifejezéssel élve, kádereztek). Tévedés azt hinni, akinek pénze volt birtokvásárlásra, annak a nemesség is az ölébe hullott. A királyi ház nagyon is kényes arra, kit fogad be a nemesek körébe, ahová Ők maguk is beletartoztak. Erkölcstelen emberek bekerülése elsősorban az Ő tekintélyüket rombolta volna, ezért erre nagyon vigyáztak, ezenkívül a becsületes, erkölcsös emberek közül is bőven akadt jelentkező, tehát válogathattak közülük.

Őseink a kincstárnak nyújtott nagykereskedelmi szolgálataikkal érdemelték ki az új bánsági nemesi társadalomba való beilleszkedésüket. Ezt az 1802. május 26-án kelt nemeslevél bevezető szakaszai kiemelik:

„Mi II. Ferenc, Isten kegyelméből a rómaiak választott császára.....Németország, Magyarország stb. apostoli királya, figyelembe és szemügyre véve néhai Capdebo Jónás Elisabethopolis (Erzsébetváros) szabad királyi város polgárának és kereskedőjének, valamint fiainak hűségét és szolgálataik által szerzett érdemeiket, akik nekünk és felséges Házunknak, és ezáltal a keresztény Európának kimagasló érdemeket szereztek, Magyarország régi nemesseinek gyülekezetébe beiktatandónak nyilvánítjuk. „

A nemesi címer leírása: Legfelül kardot tartó kar látható, jelezvén, hogy a családnak hadi érdemei is voltak. Arany - piros - kék díszítések alatt és között található a címerpajzs, melyet középen átlósan piros szalag szel át, benne egy nagyobb, négy kisebb aranycsillaggal, jelezvén, hogy a nemességet apa és négy fia kapták. A címer bal felső felében nagyon magas hegyek láthatók, melyek a kaukázusi származást vannak hivatva jelképezni, a jobb alsó részben pedig háromárbcos vitorlášhajó látható, mely a család krimbeli hajós kereskedelmi tevékenységére utal.

Családunk a földbirtok megszerzésétől kezdve sajnos felhagyott az addig folytatott hasznos kereskedelmi tevékenységgel és ezután elsősorban gazdálkodással foglalkozott, de a megyei és fővárosi közéletben is részt vett.

A baraczházi Capdebo-k a múlt században a szomszéd községekből német földművelő családokat toboroztak, akiknek megművelésre szántóföldet juttattak.

A felvilágosult és kedvelt földesúr a mocsaras völgyben lévő falut a domboldalon lévő Capdebo-féle legelőre telepítette át. Az áttelepítés 6 évig tartott, és egészséges, rendezett falvat eredményezett széles főutcával.

1821-ben épült meg a baraczházi Capdebo kastély. Az emeletes épület szokatlan megoldást mutat, amennyiben körös-körül óriás pillérek és oszlopok tagolják. A súlyos dór oszlopok mögött a földszinten árkádos folyosó vonul végig, felette az emeleten körbefutó tornác helyezkedik el, ahonnan 12 teremnek is beillő nagyságú szoba nyílik. Az alsó soron voltak a kórházi és várószobák, valamint játéktér, kamra, raktár, mosókonyha és pincehelyiségek.

Capdebo Gergely orvos, aki a kastélyt építette, Temes vármegye főorvosa volt, aki szegénysorú betegek részére ingyenes kórházi kezelést is biztosított a házban. A kastélyhoz sétányokkal, padokkal, virág - csoportokkal és klasszikus kőszobrokkal díszített 4 kholdas park tartozott, melynek végében kis szigettel csónakázható tavacska húzódott meg. Vizét a felduzzasztott patak biztosította. A századfordulón teniszpálya létesült.

A magyar kastélyok gyűjteménye című művészettörténeti könyv mint az ország legszebb empire stílusú épületét tartotta nyilván családi fészünkét.

A faluban két kúriánk is volt, a hatalmas verandával épült un. „Sárga - ház” és a vele szemben lévő „Sándor - ház”. Ezek akkor épültek, amikor a kastély, leányági örökösödés révén átmenetileg (1860 - 1890-ig) a Koronghyak birtokába került.

A családunk tulajdonát képező sírkápolnát 1837-ben építették. Az alatta lévő kriptában 44 halottunk nyugszik. A kápolna padsoraiban és az emeleti galérián mintegy 100 hívő fér el.

Itt van eltemetve többek között ittebei és eleméri Kiss Jozefa, a 13 aradi vértanú egyikének, Kiss Ernő altábornagynak a nagynénje, aki baraczházi Capdeboné volt.

A család felmenő ágon dédapámig bezárólag szintizsita örmény família, de János dédapám birdai Termasits Ida személyében délszláv származású, ám magyar nemességű családból hozott magának feleséget.

A kápolna kegyúri templomként is működött a falu katolikus hívei számára, akik németajkúak voltak. A többségben lévő román lakosok részére görögkeleti templom épült.

A múlt század második felében, és a századforduló után családunk közéleti szerepe egyre növekedett. Sorsa mindjobban összefonódott a megye és Temesvár életével. Polgármester, főispán, alispán, kir. tanácsos, táblabíró, főszolgabíró, kir. közjegyző, országgyűlési képviselő, tábornok, árvaszéki vezető, törvényhatósági bizottsági tagok kerültek ki soraiból. A század végén családunk és rokonságunk 13 fővel vett részt a megyei közigazgatásban. Utcát is neveztek el a Capdebo családról.

A TRIANONI BÉKESZERZŐDÉS ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

Családunkat az I. világháború elvesztését követően súlyos anyagi veszteségek érték, és a kisebbségi sorsot is meg kellett ismerniük. Temesvárra először szerb csapatok vonultak be, akik szörnyű fosztogatást rendeztek, őket franciák követték, majd románok, akik aztán végleg ott is maradtak.

A birtokunkra biztató jövő nem várt. 1922-ig jövedelmezett annyit, ami a fivérek megélhetését biztosította, 1923-ban azonban már megtörtént az első kisajátítás, az 500 kholdon felüli részt váltságösszegért elvették.

A fivérek a maradék birtok nagy részének eladását határozták el. Voltak is vevők a gazdag baraczházi sváb gazdák köréből, akik a húszas évek végéig adósságaikat pontosan törlesztették. A befolyt eladási árakból létesített „családi alap” fedezte a közös terheket, azonkívül arra is lehetőséget nyújtott, hogy egyénileg próbálkozzanak vállalkozásokkal.

1923-ban lebontották a háború alatt részleges tűzkárt szenvedett kastélyt, melyre a románok hatalmas adót vetettek ki.

A park helyén konyhakerti növénytermesztés létesült. Az elvett földterületek utáni váltságösszeget a román kormány csak 12 évvel később fizette ki.

A Capdebo család tagjai szinte valamennyien áttelepültek Magyarországra.

* * *

A Sokadalom értelme, ahogyan Novák Ferenc látja